

Biežākie veselības traucējumi un arodslimības veselības un sociālās aprūpes nozarē

Jeļena Reste

Paula Stradiņa KUS

Aroda un radiācijas medicīnas centrs

RSU DDVVI

29.11.2012.

- Veselības un sociālās aprūpes nozarē nodarbināto profesiju spektrs ir neparasti liels:
 - vecākais medicīnas personāls: ārsti, zobārsti;
 - vidējais medicīnas personāls: medicīnas māsas (dažādu apakšspecialitāšu), fizioterapeiti, ergoterapeiti u.c.;
 - jaunākais medicīnas personāls: māsu palīgi, sanitāri, aprūpētāji utt.
 - klīniskās darbības atbalsts: farmaceiti, aptieku darbinieki, laboratoriju darbinieki, vizuālās diagnostikas tehniskais personāls, patanatomijas nodaļās nodarbinātie u.c.;
 - tehniskā nodrošinājumā iesaistītie: apsardze, inženieri, tehniķi, ēku uzturēšanas personāls, santehniķi, apkopēji, virtuves darbinieki;
 - ofisu darbinieki: administrācija, statistikas, grāmatvedības u.c. personāls.

- Veselības un sociālās aprūpes nozarē sastopamo darba kaitīgo faktoru klāsts ir milzīgs:
 - ķīmiskie,
 - fizikālie,
 - bioloģiskie,
 - psihosociālie,
 - mehāniskie un ergonomiskie
 - un citi darba vides faktori.
- Arodkaitīgumu palielina daudzveidīgais slimību diagnostikai un ārstēšanai paredzēto iekārtu un aparātu spektrs, kā arī plaši pielietojamie ārstniecības preparāti un dezinfekcijas līdzekļi.

- Veselības aprūpes darbinieku darbu lielā mērā raksturo intelektuālā slodze.
- Atsevišķos gadījumos darbs prasa lielu fizisku piepūli un izturību, uzmanību, kā arī augstas darbības ekstremaļos apstākļos.
- Darbu apgrūtina pastāvīga komunicēšana ar slimiem cilvēkiem, viņu radniekiem un augsta atbildība.

Ķīmisko vielu izraisītā arodpatoloģija

- Ar ķīmiskām vielām darbā saskaras dažādas veselības aprūpes darbinieku grupas :
 - laboranti,
 - anesteziologi,
 - ķirurgi,
 - stomatologi,
 - dezinfektori,
 - farmaceitiskie darbinieki,
 - medmāsas u.c.

Kīmisko vielu izraisītā arodpatoloģija

- Kīmiskās vielas putekļu, tvaiku, gāzu veidā cilvēka organismā nonāk g.k. pa elpceļiem, kā arī caur kuņģa un zarnu traktu un ādu.
- Būtiska nozīme ir kīmisko vielu koncentrācijai darba telpu gaisā un iedarbības ilgumam.
- Indes iedarbību veicina augsta temperatūra darba telpās (vielas ātrāk iztvaiko) un fizisks darbs (palielinās plaušu ventilācija).

Kīmiskas vielas medicīnas darbiniekiem var izraisīt:

- akūtas un hroniskas arodsaindēšanās;
- toksiskos un toksiski alergiskus aknu bojājumus;
- asins radošo orgānu slimības;
- ādas un gļotādas apdegumus, kairinājumus, iekaisumus;
- organisma sensibilizāciju un dažādas alergiskas slimības;
- elpošanas orgānu slimības;
- onkoloģiskās arodslimības;
- nespecifisku kaitīgo vielu iedarbību – novirzes imūnajā sistēmā, paātrinātu novecošanu, reproduktīvās funkcijas traucējumus u.c.

Kīmiskas vielas, kas var izraisīt onkoloģiskas slimības

- pretvēža preparāti,
- anestēzijas vielas,
- etilēna oksīds,
- formaldehīds,
- arsēns u.c.

Alerģiskās arodslimības medicīnas darbiniekiem

- Visbiežāk slimo:
 - ķirurģijas un intensīvās terapijas nodaļu medmāsas,
 - farmaceiti,
 - stomatologi,
 - klīnisko laboratoriju personāls,
 - veterinārārsti u.c.
- Visbiežākie alergēni veselības aprūpē:
 - ķīmiskie alergēni (dezinfekcijas līdzekļi, anestēzijas vielas, polimēru materiāli – latekss, akrilāti u.c.),
 - ārstniecības preparāti (antibiotikas u.c.),
 - bioloģiskie preparāti (fermenti, vakcīnas, sērumi u.c.),
 - dzīvnieku valsts alergēni – vivāriju darbiniekiem,
 - augu valsts alergēni – aptieku darbiniekiem.

Bioloģiskie faktori veselības aprūpes darbiniekiem

- Mikroorganismi:
 - baktērijas (ierosina tuberkulozi, brucelozi, citas zoonozes);
 - gramnegatīvās baktērijas (ar endotoksiskām un alerģiskām īpašībām);
 - vīrusi (HBV, HCV, HIV);
 - sēnes (*Candida albicans*, *Microsporum*, *Trichophyton*).
- Parazīti – bīstamu slimību izraisītāji cilvēkiem, kuriem ir saskare ar inficētu dzīvnieku izdalījumiem.
- Laboratorijas dzīvnieku izdalījumi un audi.
- Mikrobioloģijas sintēzes produkti – antibiotikas un citi medikamenti.

Bioloģisko faktoru izraisītās arodslimības

Jebkuru infekcijas slimību, kura attīstās veselības aprūpes darbiniekiem, ja ir atbilstoši darba higiēniskie apstākļi, darbinieks bija kontaktā ar infekcijas avotu, pildot darba pienākumus, un nav bijusi saskare ar šo infekciju sadzīvē, var uzskatīt par aroda infekcijas slimību.

Bioloģisko faktoru izraisītās arodslimības

- Visbiežākās infekcijas slimības medicīnas darbiniekiem:
 - vīrushepatīts B,
 - vīrushepatīts C,
 - tuberkuloze.
- Daudzās pasaules valstīs aroda tuberkuloze ieņem pirmo vietu bioloģisko arodfaktoru izraisīto slimību grupā.
- Ar VHB un VHC visbiežāk slimo ķirurgi, anesteziologi, reanimatologi, akušieri ginekologi, procedūru māsas, laboranti u.c.
- HIV infekcija kļūst par reālu dzīvības draudu veselības aprūpes darbiniekiem.

Fizikālie faktori veselības aprūpes darbiniekiem

- **lokālā vibrācija** (zobārstiem, protēzistiem);
- **troksnis** (stomatologiem);
- **ultraskaņa** (diagnostikā, fizikālajā terapijā, sterilizācijā, ķirurģijā u.c.) – raksturīgas CNS un PNS izmaiņas (roku polineuropātijas ar veģetatīvo un somātisko nervu šķiedru bojājumu);
- **jonizējošais starojums** (diagnostikā, onkoloģisko slimību ārstēšanā) – var izraisīt ādas audzējus, leikozes, citu orgānu ļaundabīgus audzējus, imunitātes izmaiņas u.c.;
- **nejonizējošais starojums – lāzera starojums:**
 - akūti iedarbojoties, var izraisīt ādas, radzenes apdegumus,
 - hroniski iedarbojoties:
 - uz acīm, var izraisīt kataraktu, tīklenes centrālu deģenerāciju,
 - uz visu organismu, CNS un asinsrites sistēmas pārmaiņas (astēniski veģetatīvais sindroms, veģetatīvā asinsvadu disfunkcija).

Lielās darba slodzes izraisītās arodslimības

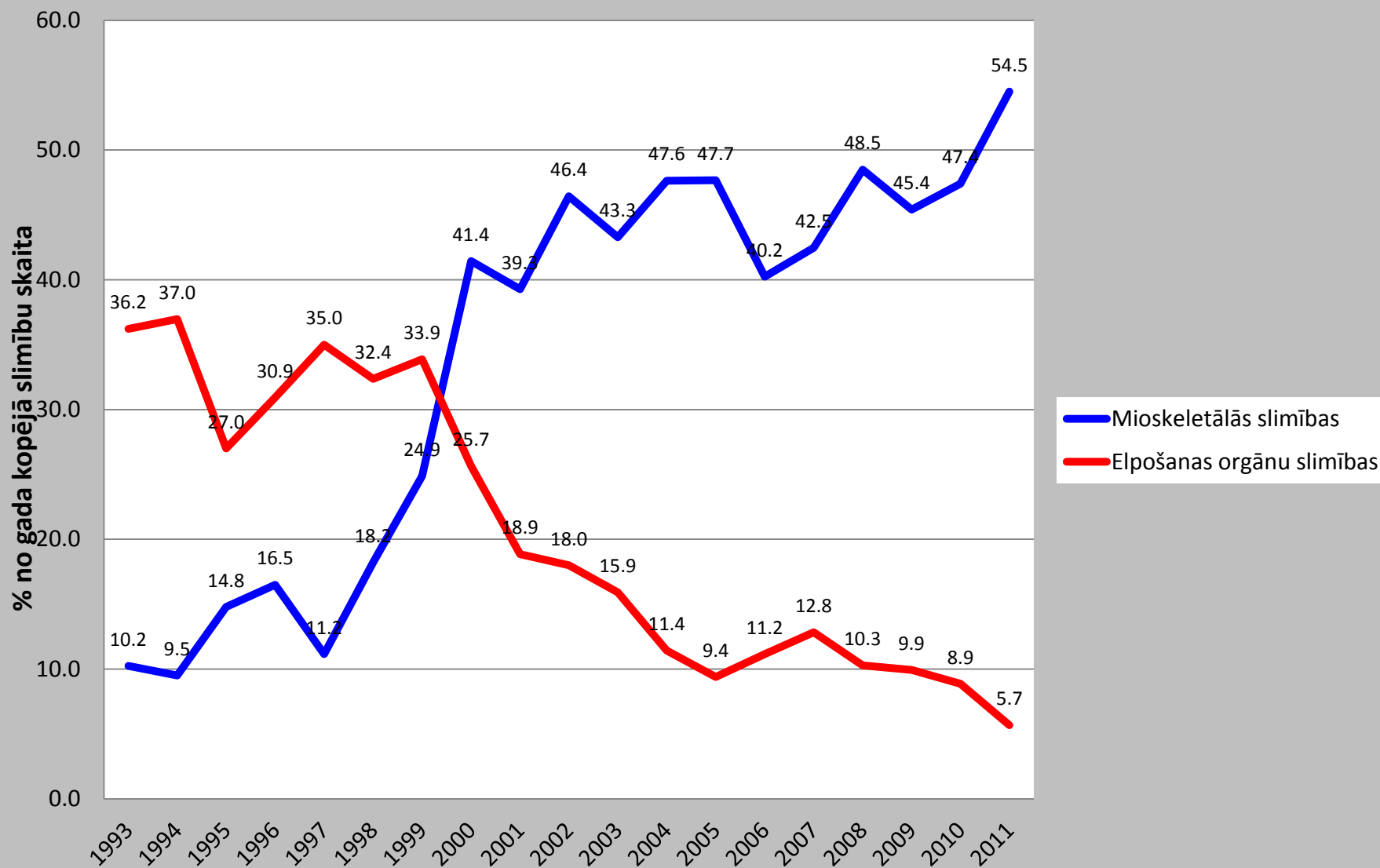
- **Balsta un kustību aparāta arodslimības** – medicīnas māsām, ķirurgiem, stomatologiem, laboratorijās strādājošajiem, sanitāriem u.c.
 - Sāpes mugurā, kaklā, locītavās (mugurkaula disku trūces, locītavu artrozes, cīpslu iekaisumi līdz pat pārravumiem).
- **Perifērās nervu sistēmas slimības:**
 - Visbiežāk pārslogdes izraisīti nervu saspiedumi (kompresijas neiropātijas) – biežāk karpālā kanāla sindroms, n.ulnaris bojājums elkoņa apvidū.
- **Asinsrites sistēmas slimības** – kāju vēnu varikoze (ķirurgiem u.c.).
- **CNS slimības** – psihoneirozes, izdegšanas sindroms.

Situācija Latvijā

Arodslimnieku reģistrā reģistrētie arodslimnieki uz 01.01.2012.:

- Kopā reģistrēti 10747 arodslimnieki.
- Veselības aprūpes darbinieki – ~16% no kopējā arodslimnieku skaita.
- vidēji katram diagnosticēta 1,5 arodslimība, kas liecina par kompleksu un kombinētu darba vides riska faktoru ietekmi.
- Pirmo vietu saslimstības struktūrā ieņem balsta un kustību aparāta slimības.
- Otro vietu – alerģiskas slimības.

Pirmo reizi diagnosticēto arodslimību skaita dinamika (% no gada kopējā diagnosticēto arodslimību skaita)

Vīrushepatīts C kā arodslimība

- Lai varētu apstiprināt vīrushepatītu C kā arodslimību, inficētai personai jābūt:
 - aktam par nelaimes gadījumu darbā, kura rezultātā varēja notikt inficēšanās ar HCV;
 - pierādījumiem, ka līdz nelaimes gadījumam darbā persona nebija inficēta ar HCV (iepriekš veiktā diagnostika, ārstēšanas epizodes, lielas invazīvās procedūras vai asins pārliešana anamnēzē);
 - cietušās personas tiešajos darba pienākumos ietilpst kontakts ar potenciāli inficētiem cilvēkiem un/vai viņu bioloģisku materiālu.

Obligātās veselības pārbaudes

- **Vīrushepatīta C profilaksē svarīgs posms ir obligātās veselības pārbaudes (OVP).**
- **OVP veikšanas kārtību reglamentē MK noteikumi Nr. 219 (apstiprināti 10.03.2009., stājās spēkā no 01.04.2009.).**
- **Diemžēl, saskaņā ar šiem noteikumiem, ja OVP kartē darba devējs neatšifrē sīkāk bioloģisko riska faktoru jēdzienu (MK not.Nr.219 1. piel. punkts 3.2) – ar kādām infekcijām kontaktē darbinieks – OVP laikā HCV skrīnings netiek veikts, netiek pārbaudīts arī ALAT, ASAT.**